

Saamelaisen parlamentaarisen neuvoston ilmastopoliittinen strategia

Hyväksytty saamelaisen parlamentaarisen neuvoston kokouksessa 14.04.2010

Saamelainen parlamentaarinen neuvosto (SPN) on erittäin tyytyväinen YK:n ihmisoikeuskomissioon, kun se painottaa päätöksissään ja toiminnassaan¹ painottaa ilmastonmuutoksen ja yleismaailmallisten ihmisoikeuksien yhteyttä sekä ottaa selkeästi huomioon alkuperäiskansojen haavoittuvan tilanteen ilmastonmuutoksen suhteen. SPN:n näkemyksen mukaan ilmastonmuutoksen yhteydessä tehtävät toimenpiteet vaikuttavat monella lailla alkuperäiskansojen ihmisoikeuksiin, ja siksi alkuperäiskansojen äänen tulee kuulua myös kansainvälisissä ilmastonmuutosneuvotteluissa.

SPN näkee ilmastonmuutoksen laajemmassa yhteydessä: jatkuva ympäristökuormitus ja lisääntynyt luonnonvarojen hyödyntäminen tekevät sopeutumisesta vaikeaa ja sama pätee myös saamelaiselinkeinojen ja elämänmuodon/toimeentulon sopeutumisen suhteessa muuttuneisiin ilmasto-olosuhteisiin. SPN korostaa, että saamelaisyhteisö sopeutuu ilmastomuutokseen parhaiten niin, että haavoittuvuutta vähennetään ja samalla edistetään Saamen maan ihmisten, eläinten ja luonnon kantokyvyn säilymistä.

Maa-ilmastonlaajuusena haasteena on se, että ilmastonmuutos voidaan ratkaista vain yhteistyön kautta ja ottamalla käyttöön parhaat olemassa olevat tiedot – saamelainen perinteinen tieto on hyvin tärkeä myös osana tämän haasteen ratkaisua.

Saamen kieli ja sen sisältämä luokittelujärjestelmä kantaa saamelaisten kulttuuria ja sen perinteitä sukupolvelta toiselle. Ilmastonmuutoksen varautumissuunnitelmassa ja sopeutumisen resursoinnissa on huomioitava saamen kielten asema ja turvattava saamen kielten säilyminen. Saamen kielen ja sen elinkeinoihin liittyvän tietämyksen säilyminen edellyttää, että saamelaiselinkeinot säilyvät elinvoimaisina.

Saamelaiskäräjien tulee pystyä osallistumaan tasa-arvoisesti ilmastonmuutosta koskeviin päätöksentekoprosesseihin kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Saamelaiskäräjille tulee antaa suurempi määräysvalta oman alueensa hallintaan ja ohjaukseen, koska se antaa parhaimmat mahdollisuudet sopeutua ilmastonmuutokseen saamelaiskulttuurin lähtökohdista käsin.

SPN näkee, että Suomen ja Ruotsin valtioiden tulee ratifioida ILO 169-sopimus² ja valtioiden tulee ottaa YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista osaksi kansallista lainsäädäntöään. Valtioiden tulee turvata saamelaisten ihmisoikeuksien toteutuminen myös ilmastonmuutoksessa. SPN edellyttää, että pohjoismainen saamelaissopimus³ ratifioidaan pikaisesti asiantuntijatyöryhmän esittämän esityksen mukaisesti. Sopimus mahdollistaisi saamelaiskulttuurin kehittämisen kolmen valtion alueella saamelaiskulttuurin lähtökohdista helpottaen sopeutumista ilmastonmuutokseen ja turvaisi saamelaisten ihmisoikeuksien toteutumisen.

¹ Resolution 7/28, 28 March 2008, Resolution 10/4, and Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the relationship between climate change and human rights (A/HRC/10/61). Resolution 10/4, para 7 and 8 explicitly mention indigenous peoples among the most vulnerable groups who will feel the most acute affects of climate change:

” *Recognizing* that will these implications affect individuals and communities around the world, the effects of climate change will be felt most acutely by those segments of the population who are already in vulnerable situations owing to factors such as geography, poverty, gender, age, indigenous or minority status and disability,”

² C169 The Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (International Labor Organisation ILO)

³ Nordisk samekonvensjon. Utkast fra finsk-norsk-svensk-samisk ekspertgruppe. 2005.

SPN vaatii, että Meksikossa joulukuussa 2010 pidettävissä Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) ilmastonmuutosta koskevan puiteyleissopimuksen seuraavassa osapuolikokouksessa⁴, COP16-ilmastoneuvotteluissa on sovittava laillisesti sitovista päästövähennyksistä ja sopimuksen rikkomisen sanktiojärjestelmästä. SPN vaatii, että maapallon keskilämpötila ei saa nousta yli 1,5 celsiusasteen. Tätä korkeamman lämpötilan nousun vaikutukset olisivat vaikeasti ennakoitavissa ja ilmeisesti vaarantaisivat arktisten alkuperäiskansojen kulttuurien elinmahdollisuudet arktisilla alueilla. Valtioiden, jotka eivät täyttäisi päästövelvoitteitaan, tulisi maksaa merkittäviä sakkoja vuosittain. Sakot käytettäisiin kehitysmaiden päästöttömien energiatuotantomuotojen kehittämiseen. Sopimuksen toteutumista varten tulee perustaa YK:n alaisuuteen kansainvälinen elin, jonka yhteyteen tulee perustaa alkuperäiskansaelin, joka valvoo sopimuksen toteutumista ja sen vaikutuksia alkuperäiskansoihin.

SPN vaatii, että päästöjä on leikattava merkittävästi. Kioton protokollassa⁵ päästöjen leikkaamisen vertailukohdaksi on annettu vuosi 1990. SPN näkee, että vain yhden vuoden päästöjen asettaminen vertailukohdaksi kohtelee eri valtioita epätasa-arvoisesti ja mahdollistaa tilanteen, jossa käytännössä joidenkin valtioiden ei tarvitse tehdä lainkaan päästövähennyksiä. SPN esittää, että vertailukohtana olisivat valtioiden keskimääräiset päästöt vuosina 1990–2000. SPN vaatii, että valtioiden tulee vähentää kasvihuonepäästöjään tästä keski-arvosta 40 % vuoteen 2020 mennessä ja 90 % vuoteen 2050 mennessä.

SPN näkee, että päästöjen määrää tulee hillitä uusiutuvia energiantuotantomuotoja kehittämällä ja saamalla ne suuren yleisön käyttöön edullisilla hinnoilla. Rakentamisen energiatehokkuutta on parannettava rakennussäännöksillä ja avustuksilla. Kansallisella tasolla tulee laatia ilmastolakeja, joiden avulla hillitään päästöjä ja rahoitetaan ilmastonmuutoksen ehkäisytoimenpiteitä ja turvataan alkuperäiskansojen oikeudet ilmastonmuutoksessa.

SPN näkee, että kansainvälisessä alkuperäiskansapolitiikassa tulee keskittyä erityisesti ilmastonmuutokseen haittojen vähentämiseen alkuperäiskansoille ja alkuperäiskansojen vaikutusvallan turvaamiseen ilmastonmuutokseen liittyvässä päätöksenteossa. Ilmastonmuutoksen vähentämiseen pyrkivät toimenpiteet on tehtävä siten, että niillä ei ole kielteisiä vaikutuksia alkuperäiskansojen terveyteen ja elinmahdollisuuksiin.

SPN kannattaa erityisesti aurinkoenergian hyödyntämisen lisäämistä. Tuulivoiman lisäämisestä saamelaisten perinteisesti asuttamille alueille on sovittava ao. saamelaiskäräjien kanssa, sekä myös ao. alueiden paikallisten perinteisten elinkeinojen⁶ edustajien, erityisesti poronhoidon (paliskuntien) kanssa. Tuulivoima ei saa aiheuttaa vähäistä suurempaa haittaa saamelaisten perinteisille elinkeinoille kuten saamelaisporonhoidolle. Uusiutuvien energiamuotojen lisääminen edellyttää myös bioenergian käytön lisäämistä, mikä voi lisätä pienhiukkaspäästöjä ilman asianmukaisia suodattamia. Joillakin alueilla bioenergian keruu uhkaa alkuperäiskansojen elinoloja. Bioenergian keruun tulee tapahtua kestäväällä tavalla ja prosessissa on kunnioitettava alkuperäiskansojen oikeuksia. SPN edellyttää, että bioenergian käytön lisääminen ei saa lisätä pienhiukkaspäästöjä ja vaatii, että pienhiukkaspäästöjä tulee hillitä tehokkailla suodattimilla. Vesivoiman lisääminen ei saa uhata luontoarvoja eikä aiheuttaa vähäistä suurempaa haittaa saamelaiskulttuurille. SPN korostaa myös, että turve ei ole uusiutuva energiamuoto.

SPN vastustaa ydinvoiman lisäämistä. Saamelaisten muistissa on edelleen Tšernobylin ydinvoimalaonnettomuus vuonna 1986 ja jonka vaikutukset saamelaisyhteisöihin ja saamelaisten perinteisiin elinkeinoihin on tunnistettavissa edelleenkin. Ydinvoima ei ole puhdas

⁴ United Nation's Framework Convention on Climate Change (UNFCCC), 1994.

⁵ Kyoto protocol, 1997

⁶ Saamelaisporonhoito, -maatalous, keräily, metsästyminen ja muut metsävarantojen hyödyntämiseen perustuvat elinkeinot.

energiantuotantomuoto, vaan aiheuttaa päästöjä niin sen rakentamisen, uraanin hankkimisen ja louhinnan yhteydessä kuten myös jätteiden jälkijäätämisen yhteydessä. Pohjoismaissa, Suomessa ja Venäjän lähialueilla uraanin louhinta ja hankinta, kaivostoiminta ja ydinonnettomuus voisivat tuhota saamelaisten perinteisten elinkeinojen toimintaedellytykset.

Uudessa ilmastopöimöksessä on sovittava pienhiukkaspäästöjen merkittävästä vähentämisestä, niiden seuraamiseen on luotava kansainvälinen valvontajärjestelmä ja valtioiden on rajoitettava pienhiukkaspäästöjä teollisuudessa, liikenteessä sekä kotitalouksissa säännöksillä ja energia-avustuksilla. Pienhiukkaspäästöjä ei toistaiseksi rajoiteta erityisesti, vaan rajoitukset koskevat ainoastaan yleisesti pienhiukkaspäästöjä. Erityisesti kehitysmaiden kotitalouksiin ja teollisuudelle on valmistettava oma rahoitusjärjestelmä, jonka kautta järjestetään huokeat suodattimet niiden käyttöön. Näin voitaisiin halvasti ja tehokkaasti hillitä pienhiukkaspäästöjä maailmanlaajuisesti.

Epätäydellisestä palamisesta aiheutuvat pienhiukkaset kuten musta hiili ja noki ovat odotettua merkittävämmässä roolissa maapallon lämpenemisessä. Pienhiukkaspäästöillä on myös merkittäviä terveysvaikutuksia aiheuttaen ennenaikaisia kuolemia globaalisti. Näiden päästöjen leikkaaminen tuo nopeita ja myönteisiä tuloksia. Pienhiukkaset kiihdyttävät ilmastomuutosta erityisesti arktisella alueella ja näiden päästöjen vähentäminen on ensiarvoisen tärkeää ilmastomuutoksen ehkäisemisessä. Valtaosa pienhiukkasista kulkeutuu ilmvirtausten mukana arktiselle alueelle Aasiasta. Laskeutuessaan lumen ja jään pinnalle noki mustaa pinnan. Musta pinta imee auringonsäteilyä tehokkaammin ja täten lumi ja jää sulavat nopeammin. Prosessi kiihdyttää lämpenemistä erityisesti arktisella alueella.⁷

SPN vetoaa, että moottorikelkkojen ja mönkijöiden energiatehokkuutta parannetaan pikaisesti. Saamelaisten perinteiset elinkeinot tarvitsevat näitä välineitä työssään, mutta niitä tulisi kehittää vähäpäästöisemmiksi ja erityisesti mönkijöitä tulisi kehittää turvallisemmiksi ja luontoon vähemmän jälkiä jättäviksi. Tämä tukisi myös biodiversiteetin suojelua. SPN esittää, että valtiolliset tutkimuslaitokset yhdessä yritysten ja saamelaisten perinteisten elinkeinojen edustajien kanssa aloittaisivat tällaisen kehitystyön pikaisesti.

SPN näkee, että ilmastomuutoksen torjunnassa tulee noudattaa YK:n biodiversiteettisopimuksen⁸ artikla 8(j):tä⁹ ja huomioida saamelaisten perinteinen tieto¹⁰, käytännöt ja innovaatiot ja saamelaisten vaikutusmahdollisuudet myös kansainvälisissä elimissä kyseisen artiklan nojalla. SPN haluaa kiinnittää huomiota myös sopimuksen artiklaan 10(c)¹¹, joka määrää, että sopimusosapuolien tulee suojella ja kannustaa biologisten resurssien perinteistä käyttöä perinteisten kulttuuristen tapojen mukaisesti, jotka soveltuvat suojelun ja kestävän käytön vaatimuksiin. SPN näkee, että artikla velvoittaa valtioita kunnioittamaan saamelaisten perinteistä luonnonkäyttöä.

⁷ Ks. esim.: Co-Chair's Summary: Melting Ice: Regional Dramas, Global Wake-Up Call Tromsø, 28 April 2009.

⁸ United Nation's Convention on Biological Diversity, 1992.

⁹ Article 8(j): *Subject to national legislation, respect, preserve and maintain knowledge, innovations and practices of indigenous and local communities embodying traditional lifestyles relevant for the conservation and sustainable use of biological diversity and promote their wider application with the approval and involvement of the holders of such knowledge, innovations and practices and encourage the equitable sharing of the benefits arising from the utilization of such knowledge innovations and practices.*

¹⁰ Perinteinen tieto eri kielillä:
Dávvisámegillii: árbevirolaš diehtu
English: traditional knowledge
Norsk: tradisjonell kunnskap

¹¹ Article 10(c) *Protect and encourage customary use of biological resources in accordance with traditional cultural practices that are compatible with conservation or sustainable use requirements;*

SPN on huolissaan siitä, että valtiot eivät ole saavuttaneet tavoitettaan pysäyttää luonnon monimuotoisuuden köyhtymistä vuoteen 2010 mennessä¹². SPN kehottaa valtioita suojelemaan luonnon monimuotoisuutta ja turvamaan sen erityisesti kansainvälisenä biodiversiteettivuonna 2010. SPN pitää tärkeänä, että ilmastonmuutoksen vaikutuksia perinteiseen tietoon ja sen huomioimista ilmastonmuutostutkimuksessa ja päätöksenteossa käsiteltäisiin biodiversiteettisopimuksen kontekstissa ja otettaisiin huomioon vuoden 2010 jälkeisessä biodiversiteetti tavoitteissa.

SPN esittää, että sopimuksen COP10-kokouksessa 2010 Nagoyassa 18.–29.10.2010 päätettäisiin, että artikla 8(j):n monivuotiseen työohjelmaan otettaisiin uusi tehtävä: ilmastonmuutos ja perinteinen tieto. SPN pyytää valtioita edistämään kokouksessa tämän tehtävän toteutumista.

YK:n ilmastomuutosopimuksen yhteyteen tulee perustaa alkuperäiskansojen virallinen elin, joka valmistelee ja seuraa alkuperäiskansoja koskevaa ilmastonmuutospäätöksentekoa. Elimen tulisi toimia yhteistyössä YK:n alkuperäiskansojen pysyvän foorumin ja biodiversiteettisopimuksen WG8J-työryhmän¹³ kanssa. Elimen toiminnan perustana tulisi olla YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista¹⁴ (alkuperäiskansajulistus). Elimelle on turvattava riittävät toiminta- ja asiantuntijaresurssit. Sen tulee myös toimia yhteistyössä hallitustenvälisen ilmastonmuutospaneelin¹⁵ ja Arktisen Neuvoston kanssa. Elimessä tulee olla edustettuina kattavasti alkuperäiskansojen edustuksellisia elimiä ja järjestöjä, jotka edustavat alkuperäiskansoja huomioiden maantieteellinen kattavuus.

Valtioiden tulee antaa saamelaiskäräjille vuosittain pysyvää rahoitusta ilmastonmuutoksen sopeutumiseen, sen tutkimiseen ja oman ilmastopolitiikan kehittämiseen. Jokaisella saamelaiskäräjällä tulee toimia ympäristö- ja ilmastoasioista vastaava virkamies ja asiantuntijalautakunta joka käsittelee näitä kysymyksiä. Valtioiden tulee antaa pysyvä rahoitus näiden tehtävien hoitoon.

SPN näkee, että ilmastonmuutostutkimusta on lisättävä ja tutkimuksessa on keskityttävä erityisesti ilmastonmuutoksen vaikutuksien ja haittojen minimoimiseen arktisten alkuperäiskansojen asuma-alueilla. Tutkimusta ja tutkimusrahoitusta tulisi koordinoita yhteistyössä valtioiden, arktisen neuvoston ja ao. alkuperäiskansan kanssa.

Saamelainen parlamentaarinen neuvosto kehottaa Norjan, Ruotsin ja Suomen saamelaiskäräjiä sitoutumaan edistämään toimia kestävä kehityksen mukaisesti energiahyödyntämisen tehostamiseksi ja ilmastonmuutosta aiheuttavien päästöjen hillitsemiseksi. SPR tulee toimia edistääkseen uudistuvien energiamuotojen käyttöä. SPN sitoutuu laatimaan ilmastopoliittisen ohjelman.

¹² Biodiversiteettisopimuksen osapuolikokous COP6 vuonna 2002 päätti, että sopimusosapuolet sitoutuvat pysäyttämään luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen vuoteen 2010 mennessä.

¹³ Ad Hoc Working Group on Article 8(j) and related provisions

¹⁴ United Nations Declaration on The Rights of Indigenous Peoples, 2007.

¹⁵ Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC)